

PRIKAZI

KONCEPCIJA ŽIVOTA U SUVREMENOM DRUŠTVU – TERORIZAM I NUKLEARNO SAMOUNIŠTENJE

Špiro Marasović

Kad govorimo o „konceptiji” bilo čega, uvijek mislimo na onu razumsku podlogu, na onaj program ili projekt koji, utkani u neko biće ili u neko djelovanje, to biće i to djelovanje izvlače iz područja stihijnosti i nereda i čine ih spoznatljivima i shvatljivima. Međutim, ako promatramo krvave sudare i među pojedincima i među grupama koji se kao konstanta provlače kroz svu ljudsku povijest, samo od sebe nam se nameće pitanje: gdje li su to ta „razumska podloga”, taj „program i projekt” u društvenom životu čovjekovu tako očiti da bez daljnijega smijemo govoriti o „konceptiji života”, bilo sadašnjega, bilo nekoga prošlog društva?! Nije li, naprotiv, u tom životu ono stihijno, ono nerazumno i nehumano toliko upadno da svaki govor o „konceptiji života” čini izlišnim?!

Zaista nećemo pretjerati ako reknemo da – što se tiče „konceptije života” – suvremeno društvo, u odnosu prema prošlim vremenima, ne predstavlja niti iznimku niti novinu. Jer, život se oduvijek hranio životom; oduvijek je život bio istovremeno i sredstvo i cilj; tuđi život sredstvo, a vlastiti cilj, ili: vlastiti život sredstvo, a tuđi život cilj. To je zapravo sva i jedina logika svih borbi i svih ratova od početka svijeta pa do dana današnjega, što znači da ljudskom

životu na društvenom planu cijena nije nikad bila previsoka. Netko je život davao za cara, a netko za domovinu; jedni za pravdu, a drugi za bolju budućnost; ovi za vjeru, a oni za znanost, i sve tako dalje, i sve tome slično. Jedina razlika, međutim, po kojoj je naša generacija ipak nešto drugo i nešto posebno u dosadašnjem povijesnom nizu borbi i ratova, leži isključivo u tome što mi danas, za razliku od svih generacija prije nas, možemo poubijati sve što živi i totalno uništiti sav život na zemlji: biljni, životinjski i ljudski. Tek ova novonastala stravična mogućnost općega samouništenja razlogom je da mi danas postavljamo pitanje o „konceptiji života”, pitanje koje jamačno ide više za tim da do jedne takve konceptije dođe, nego za tim da neku postojeću „otkrije”.

I. UNUTARNJI SMISAO UBIJANJA

Čovjek je i kao pojedinac i kao društvo biće *mogućnosti*, što znači da se on nikada u potpunosti ne zadovoljava ostvarenim i postignutim, nego da on uvijek, preko onoga što je ostvareno i što je postignuto, gleda prema onomu što još nije ni ostvareno ni postignuto, ali je načelno moguće i to postići i ostvariti. Čovjek je, dakle,

biće *težnje*, *čežnje* i *žudnje*. On ponekad čezne i za nemogućim, toliko je nezadovoljan s postojećim. Međutim, ono što čovjek, bilo kao pojedinac bilo pak kao društvo, sebi zamišlja kao moguće, i za čim kao mogućim teži i žudi, za najveću većinu ljudi je u nepremostivom raskoraku s onim što konkretno društvo kao mogućnost stvarno nudi. I pri tom nije važno da li je riječ o kulturnim, materijalnim, duhovnim, političkim ili nekim drugim sadržajima ljudske težnje i žudnje, važno je samo to da se ono poželjno nikako ne uklapa u ono ponuđeno. A kad se život jednom previše zbije i prignječi između *stvarnoga* i *mogućega*, odnosno, između *poželjnoga* i *ponuđenoga*, počinje pokazivati sklonost prema razaranju i samorazaranju, a to se zove – smrt. No, kako je ova smrt, za razliku od one prirodne, namjerno izazvana, društveno uvjetovana i društveno motivirana, zovemo je jednostavno „ubojstvom”, odnosno „samoubojstvom”.

1. Ubojstvo kao primitivni oblik samoubojstva

Gotovo životinjski način borbe za opstanak s jedne strane i sklonost kulturno-političkom fetišizmu s druge, razlogom su da čovjek konflikt između stvarnoga i mogućega, kao nekom magijom, iz vlastitoga života prenosi u tuđi i tako u tome tuđemu, u tome drugomu otkriva isključivi razlog i isključivu krivnju svojoj mucu i nevolji. Tako se zbiva onaj poznati fetišizam u društvenomu životu kojim se i ljudima i okolnostima praznovjerno podmeću neke moći koje ovi stvarno nemaju, a pomoću kojih ljudi postaju „neprijatelji”, a okolnosti „neprijateljske sile”. A kad je jednom razlog vlastite nutarnje nesreće i vlastitoga nutarnjega nezadovoljstva potpuno podmetnut nekom vanjskom uzroku, razumljivo je da će se i rješenje takvoga stanja tražiti u uništenju toga vanjskoga faktora, tj., u ubijanju neprijatelja i u razaranju neprijateljskih okolnosti. Očito je, dakle, da politički neprijatelj kojega treba uništiti nije ništa drugo nego politički fetiš, jednako kao što su to nekada bile vještice i heretici koje je trebalo spaljivanjem uništiti. Dakako da ovim ne želimo reći da je svako neprijateljstvo fetišizam, na žalost

nije svako i nije uvijek, ali ono crno–bijelo neprijateljstvo, ona potreba za stvaranjem neprijatelja, to i takvo neprijateljstvo jest fetišizam.

Ubojica je uvijek čovjek koji je s vlastitim životom nezadovoljan, koji se u životu doživljava natprosječno skućenim, prikraćenim i zbog toga frustriranim. Budući da mu se takav život u podsvijesti negdje gadi, on ga ne prihvaća. Ubijanjem drugoga on zapravo ubija svoj vlastiti nesretni život, a tuđu smrt doživljava kao vlastito oživljavanje. U tom i jest bit fetišizma.

2. Samoubojstvo je „prosvijećeno” ubojstvo

Zvuči doduše čudno, bar na prvi pogled, da bi ubojstvo i samoubojstvo moglo imati zajednički korijen, to prije što se drži da ubojica, za razliku od samoubojice, svoj život voli, međutim, temeljitija bi psihoanaliza vjerojatno vrlo lako pokazala kako i u prvom i u drugom slučaju kao tumačenje (zlo)čina izranja spomenuto gađenje na život u kojem se ne može postići ono što bi se htjelo. Zbog toga su i ubojstvo i samoubojstvo *osveta* tomu i takvomu životu, odnosno osveta tomu i takvomu društvu. Netko se, naime, ubijanjem drugoga *osvećuje svom vlastitom životu*, a netko se ubijanjem sebe *osvećuje društvu i okolnostima koje u njemu vladaju*. Da li će se netko u određenom trenutku tome životu osvetiti tako što će ubiti drugoga, ili pak tako što će ubiti sebe, ili – tako što će ubiti i sebe i drugoga, to u krajnjoj liniji ovisi o nečijoj naravi, o stupnju inteligencije i o raznim drugim okolnostima.

Iako se ničim ne može pokazati da bi ubojstvo, kao primitivni način osvete životu, gubilo svoje pristaše u suvremenom društvu, ipak, činjenica da u visokociviliziranim zemljama iz godine u godinu raste broj samoubojica govori sasvim jasno o tome kako kritičniji i civiliziraniji ljudi razlog svoje životne nesreće sve manje transponiraju isključivo u izvanjske okolnosti, odnosno u nekoga drugoga, pa, dosljedno, i lijek za tu svoju nesreću sve manje očekuju od tuđe smrti, odnosno od promjene vanjskih okolnosti. Takvi se životu sve češće osvećuju neposredno, na samima sebi. No kako je taj njihov čin vrlo često demonstrativni *štrajk živo-*

tom, poruka je to i udarac životu kao takvom, zbog čega je i to često fetišističko djelovanje, samo u prosvjećenijem obliku.

Fetišizam ne bi bio ono što jest kad nepostojeće ne bi tumačio kao postojeće, kad mrtvo ne bi tumačio kao živo, a nemoćno kao moćno. Analogno tome, ni (samo)ubojstvo ne bi bilo fetišizam kad na sebe ne bi navlačilo upravo ono tumačenje koje je u potpunoj suprotnosti s onim što ono stvarno jest. Fetišistički karakter (samo)ubojstva ogleda se baš u tome što ono, umjesto kao čin slabosti i nemoći, što ono i jest, biva tumačeno kao čin hrabrosti i snage, što ono zapravo nije. O toj i takvoj vrsti hrabrosti lijepo je napisao Meša Selimović: „– Junaštvo nije ljudski poziv, već nevolja.” I na drugom mjestu: „ – Naiđe jedan trenutak kad čovjek postane konačno svjestan gubitka, kad više ne može da bude hrabar. Ili kad može da bude samo hrabar.”

II. MITO-LOGIKA UBIJANJA

Oduzimanje tuđega života po sebi je uvijek brutalan i gnusam čin te ga kao takvoga, koliko je poznato, sve više kulture, civilizacije i vjere zabranjuju i osuđuju, pa ipak... Rijetko da postoji i jedna religijsko-vjerska zabrana, odnosno, i jedan kulturno-civilizacijski zakon koji bi poznavao tako veliki raskorak između teorije i prakse kao što je to upravo slučaj sa zabranom ubijanja. Ako se igdje čovjek masovno i masivno poslužio svojim urođenim lukavstvom da nasiti vuka, a kozu sačuva živu, to je učinio ovdje, ali, na žalost, kozu je sačuva živu, ali ne i – brata čovjeka. Naime, kad je o ubojstvu riječ, toliko je distinkcija čovjek izmislio i u život uveo da je zabrana ubijanja postala više preporuka nego zakon.

Budući da u dnu svake agresije leži svijest o vlastitom pravu, i ubojstvo, da bi moglo biti tako opće prihvaćeno i opće prakticirano, moralo se obući u svoje vlastito pravo opravdanje. Međutim, ako malo iz bližega pogledamo što se u stvari krije iza toga prava na ubijanje, na koje se ljudi tako uporno pozivaju na temelju kojega se tako masovno istrebljuju, vidjet ćemo da je ono zapravo satkano od nešto malo, i to vrlo pristrano pokupljenih činjenica i od

vrlo mnogo mašte i želja koje su se oko tih činjenica splele kao njihova jednostrana interpretacija. Budući da kao takvo nije, i ne može biti, uvjerljiva logika, nego poželjni mit, ono se nije nikada postizavalo, osvajalo i branilo logičkim uvjeravanjem, nego – silom. Zbog toga je i djelovanje takvoga prava sezalo samo dotle dokle je dopirala i konkretna sila i moć. Ovakvo pravo, dakle, uvijek je apologija snage i moći. Pokazalo se, naime, da one iste vrijednosti za koje se, kao za svoje pravo, bore oni koji su trenutno slabiji, ne priznaju za pravo onih koji će nakon bitke ostati slabiji od njih. Stoga je ovako shvaćeno pravo drugo ime za interes, a kako interesa ima toliko koliko i ljudi, sukob je među njima neizbježiv. U tom je smislu Marx u *Kapitalu* sasvim točno konstatirao kad je rekao da u slučaju sudara dvaju prava odluku donosi – sila. A to potvrđuju i povijesna zbivanja u kojima, u pravilu, nitko nije došao do nekih prava, a da nije prije primijenio silu, i nitko se nije odrekao svojih prava, a da na to nije bio prisiljen. Ova se povezanost između prava i ubijanja u konkretnom životu svodi na to da jedni *ubijaju* zato jer *imaju na to pravo*, a drugi *ubijaju* da bi to *pravo postigli*.

No kako je ubojstvo ipak zlo, a pravo o kojem je riječ stvara svatko za sebe i svatko ga za sebe tumači, osjetila se potreba da se bar za područje teorije to razulareno pravo obuzda. Stoga je ono u civiliziranom svijetu svedeno, uglavnom, isključivo na pravo ubojstva u slučaju i u svrhu obrane: bilo vlastitoga života, bilo domovine, bilo sustava, klase i čega sve ne. Ali, nije moguće ne primijetiti kako se i ta „obrana” redovito tumači tako široko da u sebi i teoretski i praktično uključuje mogućnost svakovrsnoga napada, prema onoj devizi: napad je najbolja obrana. Time i ovo teoretsko reduciranje prava na ubijanje isključivo na slučaj obrane gubi svaki konkretni smisao. Tako su npr. Amerikanci u Vijetnamu „branili” slobodu, a oni koji su se protiv njih borili „branili” su domovinu. Sada ti isti u Kampučiji „brane” socijalizam, a Crveni Kmeri „brane” svoju zemlju. Rusi u Afganistanu također „brane” revoluciju, a domorodci koji se bore protiv njih „brane” svoja ognjišta, i sve tako dalje, i sve tomu slično.

1. „Zakonito“ ubojstvo

Prisvojivši jednom za sebe „pravo“ da u ime nekih viših interesa drugome oduzme život, čovjek je samim time negirao pravo na život kao prirodno pravo, a Božju zapovijed: „Ne ubij!“ sveo više na savjet, nego na zabranu. Tako se dogodilo da uza sve prirodno pravo svakoga čovjeka na život, uza sve Božje zapovijedi i kulturna dostignuća, svi narodi i sve civilizacije, sve vjere i sve kulture dopuštaju, prakticiraju ili pak samo toleriraju dvije varijante zakonitoga ubojstva: a) rat i b) izvršenje smrtne osude u vremenima mira.

a) *R a t*

Nema rata koji u sebi ne bi uključivao nakanu, spremnost i stvarno ubijanje, i to ne samo tobožnjih krivaca koje zbog nečega treba kazniti, nego uvijek i nedužnih ljudi koji s razlozima i motivacijama dotičnoga rata ne stoje ni u kakvoj vezi. Oduvijek su ljudi bili primoravani da idu u rat, i prisiljavani da idu na frontu, tj., da ubijaju one koje u životu nisu nikada ni čuli ni vidjeli. Pa ipak, u ratu ne samo da je naređeno ubijati druge nego je to i dozvoljeno, i to ubijati upravo one ljude koji s ratom u pravilu imaju najmanje veze. Često se može čuti ili pročitati onaj patetički niz „starci, žene i djeca“, koji redovito jedna strana predbacuje drugoj kao njezin zločin, jer je zločin ubijati starce, žene i djecu. No, logikom humanosti ne možemo nikako shvatiti zbog čega bi veći zločin bio npr. ubiti jednoga starca koji je svoj život uglavnom proživio, od ubojstva mladića koji tek što je počeo živjeti! Znamo, ovim se hoće reći kako se mladi muškarci mogu boriti i braniti pa bi, prema tome, ubojstvo takvih mladića bilo maltene viteški čin. Osim toga, mladići su u slučaju rata najčešće pod uniformom, dakle vojska, a ubiti vojnika u ratu nije zločin. Sve je ovo razumljivo s polazišta ratne logike, ali s polazišta logike humanosti sve ovo razlikovanje zvuči kao grubo sarkazam. Uostalom, koji je to rat koji bi se vodio tako „viteškim“ načelima da bi uvijek preskakao „starce, žene i djecu“! Kao da se rat vodi po nekakvom bon-tonu, a ne – mržnjom.

b) *Izvršenje smrtne osude*

Ako je dozvoljeno, tj. legalno ubijati u ratu, odnosno, ako pravo na život nije apsolutno, nego relativno pravo, i ako je ono takvo da pravo nad nečijim životom nema onaj tko taj život živi nego onaj tko u svojim rukama drži političku vlast, onda pravo na ubijanje postaje jednim od legitimnih prava političke vlasti i u vremenima mira. Stoga svaka politička vlast uzima sebi za pravo da i u vremenima mira – kao kaznu za počinjeni zločin – nekomu oduzme život. To je ta smrtna kazna koja se prakticira u mnogim zemljama. Uz pomoć smrtne kazne želi se s jedne strane kazniti počinitelja nekoga zločina, i, s druge, zastrašiti moguće kandidate za isti zločin. Međutim, ovdje se pojavljuje ipak veliki problem, tako velik da su neke zemlje zbog njega i ukinule smrtnu osudu, a radi se o sljedećem:

a) Ako je npr., razlog izricanja smrtne kazne zločin počinjenoga ubojstva, odakle pravo državi da ona, kao kaznu, vrši upravo ono isto zbog čega nekoga kažnjava? Ako npr., još nikomu nije palo na pamet da eventualno neki preljub kažnjava tako što će oštećenoj stranci dozvoliti i narediti da učini to isto, kako se moglo dogoditi da, kad je u pitanju ljudski život, upravo takva logika prevlada! I drugo:

b) Da li politička vlast ima pravo samo na kaznu, ili ona ima pravo i na *osvetu*, odnosno *odmazdu*? Ako je, naime, o kazni riječ, onda treba znati da je kazna uvijek motivirana odgojno, tj., da se kazna vrši uvijek s nakanom da počinitelj zla dođe do uvida nevaljalosti svoga čina, i da se popravi. To, i samo to je smisao kazne, dakako uz eventualnu zadovoljštinu pravde tamo gdje je nekim zlim činom nekomu nanesena nepravda, kao kod krađe npr. Ali, kad si nekomu oduzeo život, oduzeo si mu i mogućnost da se popravi, a, ako je o ubojici riječ, njegovoj žrtvi time nisi život vratio. To, dakle, nije više kazna, nego – osveta! A osveta ima svoj početak, ali nema kraja, o čemu svjedoče upravo u našim krajevima poznate krvne osvete. No, ako država ima pravo na osvetu (i ako se na toj razini živi prema onoj: „Tko se ne osveti, taj se ne posveti“), tko može naći i jedan, ali zbilja uvjerljivi razlog zbog čega se na isti način ne bi i

pojedinci smjeli međusobno osvećivati, pa i na već poznati način krvne osvete?

Rat i izvršenje smrtne osude u vremenima mira predstavljaju, dakle, dva opće prihvaćena načina zakonitoga ubijanja. Njihovo se opravdanje, doduše, deducira iz prirodnoga prava na samoobranu – prava, koje ovdje nipošto ne želimo dovesti u pitanje ili čak negirati! – ali iz opće kulture znamo kako se sve samoobrana tumači i kako se sve prakticira. Baš zbog toga što se tumače i prakticiraju onako kako je koga volja i kako kome odgovara, ni rat ni izvršenje smrtne osude nemaju neko dublje humano opravdanje, neku dublju humanu logiku. Oni se u najboljem slučaju mogu prihvatiti najviše kao nesretni slučaj i kao teški zadatak da se između dva zla bira ono koje je manje, a sve što je više od toga, tj., neka viša apologetika rata i sudskoga smaknuća svodi se na obični mit, a njihova logika na – mito-logiku.

2. „Nazakonito“ ubijanje

Zadržavši za sebe pravo odlučivanja nad tuđim životom i nad tuđom smrću, politička vlast je ujedno i zadržala otvorenom bocu iz koje je još s prvim bratoubojicom izletio duh smrti. Taj duh i nadalje lebdi uokolo sasvim slobodno i ne pokazuje neki posebni sluh za razlikovanje između „zakonitoga“ i „nezakonitoga“. Naime, zakonito je ono što je u skladu sa zakonom, a zakon je uvijek izraz volje, ne svih ljudi, nego samo onih koji su na vlasti, ili, kako bi to marksisti rekli, zakon je izraz klasnih interesa, tj., izraz volje one klase koja u svojim rukama drži vlast. Zbog toga i zakoni vrijede samo dotle dokle doseže određena vlast, i traju samo dotle dok je taj društveni segment na vlasti. Kad netko drugi preuzme vlast, ti zakoni mogu ostati na snazi, ali i ne moraju. Osim toga, zakoni redovito imaju svrhu da osiguravaju postojeću vlast i da je brane od onih koji pokazuju slične ambicije. Zbog toga je promjena političkoga sistema, ili pak promjena vlasti, uvijek išla preko nezakonitoga prema zakonitomu: koriste se trenutno nezakonita sredstva da bi se naknadno ozakonila vlastita volja. A ovakva zakonitost je pretanka da bi mogla uvjeriti nekoga tko određenu vlast ne prihvaća, ili je prihvaća samo

djelomično, da vlastodržac u svrhu obrane vlastitih interesa smije ubiti, a ovaj drugi u obrani svojih interesa to ne smije učiniti. Naprotiv, ovaj drugi rezonira na način koji njemu više odgovara, a taj je: ako država smije ubiti, smijem i ja, jer država i nema neki drugi smisao do li da brani i štiti interese svojih građana. I, ako se država smije osvećivati, zašto se ne bih smio jednako tako osvećivati i ja kao njezin član? – Iz ove i ovakve logike izranja ono što nazivamo nezakonitim i protuzakonitim ubojstvom ili – terorizam.

Terorizam se razlikuje od rata, dakle, samo u pogledu zakonitosti, ali ne i u pogledu humanosti. Uostalom, baš zbog toga što je zakonitost relativna stvarnost, tj., baš zbog toga što ona predstavlja izraz volje samo onih koji su na vlasti, oni drugi koji tu vlast ne prihvaćaju, ne prihvaćaju niti njezine zakone. Tako se događa da dok jedna strana neki ratni čin proglašava oslobodilačkim aktom, za druge je to teroristički akt; borci za slobodu, promatrani s jedne strane, obični su banditi i zlikovci ako se promatraju s druge. A ta pojava je stara koliko i ljudsko društvo. I naši su uskoci, hajduci i gusari bili ilegalni pokret s pozicija ondašnje vlasti i njezinih zakona, pa prema tome i teroristi, no u našoj interpretaciji povijesti mi ih tako ne nazivamo.

Čim se, dakle, prihvati ubijanje za legalno sredstvo postizanja nekih konkretnih ciljeva, mora se prihvatiti i terorizam kao metoda, jer terorizam nije ništa drugo nego način borbe slabijega s jačim, odnosno, rat u privatnoj režiji. Pri tom razlikovanje između „zakonitoga“ i „nezakonitoga“ ubijanja nije igralo nikada značajniju ulogu ni u logičkom, ni u moralnom ni u političkom pogledu, jer je uvijek ono što je danas nezakonito sutra postajalo zakonitim, a ono što je danas zakonito jučer je sigurno bilo nezakonito. I jer je to tako, tj., jer tu nema neke dosljednosti i logike, borba protiv terorizma se u pravilu ni ne vodi snagom logike, nego snagom koju on jedino i prizna – terorom. Razum, naime, nije pobijedio ni u civilizaciji protiv koje je terorizam ustao, pa se razumom ne može ni protiv njega boriti. I dokle god čovjek bude na tako niskom stupnju razvoja da svoje interese s većim izgledom na uspjeh mora

braniti, umjesto razumom, ratom, dotle će se i ubijanje dijeliti na „legalno” i „ilegalno”, kako za koga, i rat na „opravdani” i „neopravdani”, opet – kako za koga.

III. NUKLEARNI RAT: KOLEKTIVNO UBOJSTVO ILI SAMOUBOJSTVO?

Počevši od Kaina pa sve do naših dana, mito-logika ubijanja se razvijala samo u pogledu tehnike, ali ne i u pogledu teorije: teoretski je to uvijek bio *mit* kao *logika*, i *strast* kao *razum*. Da bi se tim ubijanjem moglo manipulirati, tj., da bi ga se moglo koristiti u neke društvene svrhe, bilo je potrebno obući ga u društveno prihvaćeni mit. Tako se stvarao mit epskoga ubijanja i epskoga umiranja.

Jedan od takvih mitova je utkan i u onu poznatu izreku starih Rimljana: „Slatko je i dično umrijeti za domovinu.” Indikativno je da nigdje nije protumačeno što su autori te izreke pod domovinom razumijevali: da li su mislili na režim koji je vladao u Rimu, ili pak na područje na kojem se rasprostirala rimska vlast, područje koje je tako vrtoglavo raslo da je uvelike preraslo ono što je za Rimljane stvarno bio „dom” i „domovina”? Bilo bi naivno na ovo očekivati ili tražiti nekakav odgovor, jer mitologija ubijanja i umiranja ne ide za tim da stvar protumači i razjasni, nego da zanese i da ponese, i to u prvom redu one koji treba da umru. Takvi, što budu više razmišljali, teže će se odlučiti na ubijanje i sami će teže ići u smrt, a to bi za vođenje rata bilo kontraproduktivno.

Ova mitologizacija ubijanja i umiranja nije na žalost mimoišla ni kršćane. Iako je Isus Petru – a preko Petra svim svojim učenicima do kraja svijeta! – izrijekom zabranio da ga brani mačem, ni u rukama kršćana mač se nije stidio pokazivati svoju golotinju, dapače, često je bio izvlačen iz korica i upotrebljavan za ono za što je i skovan. Tu bismo mogli spomenuti ne samo križarske ratove, paljenja vještica i heretika, španjolsku konkvistu Južne Amerike i sl., nego i uopće sve ratove koje su kršćani vodili ili još uvijek vode, budući da ne primjećujemo u tom pogledu neku razliku između nas i ljudi druge vjere. Dakako, ovu činjenicu koriste neprijatelji kršćanstva, osobito mrzitelji katoli-

cizma za huškanje protiv nas, tvrdeći da su borbe i ratovi nešto što proizlazi iz same naše vjere. Jasno je od prve da su ovakve i slične tvrdnje vrlo prozirne i plitke, jer kršćani nemaju neku svoju „kršćansku” teoriju rata, već se koriste onom općom i svima zajedničkom ratnom mito-logikom kojom se koriste i svi ostali ljudi. Ako se ponekad u tom pogledu koristi i neka vjerska frazeologija, nije to dokaz da je to „vjerski rat”, nego dokaz da je čovjek još uvijek toliko slab i jadan da – usprkos vjeri! – nije u stanju boriti se za opstanak na neki nekrvni način. I naša moralka uči o pravu na samoobranu, i s tim u vezi o pravu na vođenje obrambenoga rata. Ta nauka stoji i danas, jer spada u prirodno pravo. Međutim, povijest nas uči da ni kršćanima nije polazilo za rukom u konkretnim slučajevima točno prosuditi tko je onaj koji napada, a tko je onaj koji se brani. O istom ratu ni danas nemaju svi kršćani isti moralni sud, što je sasvim dovoljno upozorenje da se ni s teorijom opravdanoga rata ne treba nekritički i samosvjesno razbacivati i naopako mahati.

No razvojem znanosti mi smo evo stigli do u atomsko doba. Bombe koje su na Hirošimi i Nagasakiju na svoj način prerezale vrpcu na ulazu u novo doba, u odnosu prema onome što mi kao sredstva razaranja danas posjedujemo, izgledaju kao igračke. Sa svih se strana čuje kako su akumulirana sredstva za uništavanje „neprijateljske žive sile” takva i tolika da su u stanju uništiti cjelokupni život na zemlji. A kako taj golemi arsenal oružja nije u rukama samo jedne klase – jer ni svijet kao cjelina nije u rukama samo jedne klase ili rase – nego u rukama vrlo šarolike, međusobno zavađene grupe, u okviru koje jedni drugima osporavaju legitimitet postojanja i djelovanja, svijet se po prvi put u svojoj povijesti našao pred stvarnom mogućnošću da svoj stari mit o pravu na ubijanje konkretno ostvari kao „pravo na kolektivno samoubojstvo”. Naime, sve više se približavamo onoj točki u kojoj se ubojstvo potpuno poklapa sa samoubojstvom, budući da jedan nuklearni svjetski rat, koji bi, kako neki zajedljivo kažu, bio ujedno i zadnji svjetski rat, predstavljao bi takvo uništenje ljudskoga roda da je svejedno kako će to netko okrstiti: kao kolektivno ubojstvo ili pak kao kolektivno samoubojstvo, jer

bi i jedno i drugo bilo istina. Iz jedne ovakve perspektive vidimo da se ratovanje ne može više pravdati nikakvim „višim ciljevima“, kao što je to do sada bio slučaj. Koji bi to, naime, mogli još postojati „viši ciljevi“ kad više ne bude čovjeka na zemlji? Takvi ciljevi, doduše, kao uvjerljivo opravdanje rata, nisu postojali ni prije, osim ako se pod tim opravdanjem ne misli čovjekova nedoraslost za mirnodopski život i rad. Ta nedoraslost – i vlastitom krivnjom čuvana i sačuvana! – mogla se prodavati pod gotov groš za prirodni zakon i naravni način borbe za opstanak, ali pred mogućnošću kolektivnoga nestanka, vidimo da je taj groš i prije bio bez vrijednosti, a danas pogotovu.

Pa ipak, ni u ovoj novonastaloj situaciji ne misle svi ljudi jednako, dapače ni jednako ozbiljno. Tako, umjesto da se iz ove teške situacije počne zbilja razmišljati o smislu ljudske agresivnosti, o smislu ubijanja uopće itd., neki su pronašli „caku“ u dijeljenju ratova na „humane“ i „nehumane“, kao i oružja isto tako. Prema toj podjeli bi ubijanje pomoću klasičnoga oružja bilo „humano“, dok bi primjena suvremenih ratnih otrova, nuklearnoga naoružanja i sl., bilo „nehumano“. Odakle li su dotični izvukli tu svoju „humanost“, to nitko živ ne zna, no treba priznati i to da je sve više onih koji nisu voljni i dalje nasjedati na tako tanak lijepak. Ovi drugi priznaju sasvim iskreno da ih je mogućnost nuklearnoga samouništenja stavila u vrlo neugodnu situaciju, naime, našli su se upravo u onoj situaciji u kojoj se nalazi đak pred školskom pločom kada ne zna riješiti zadatak, a

svi u njega gledaju. Ono čim se do sada u sličnim situacijama koristio, više ne dolazi u obzir, jer svi znaju da je to bio „šverc“. Svojom mitologikom ratovanja čovjek se do sada „švercao“ na ispitima humanosti kroz sve povijesne razrede, ali sada, kad je došao na veliki ispit zrelosti, otkrilo se da traženu materiju on stvarno ne zna. Ovo neznanje ne mogu zataškati ni raznorazni pacifistički pokreti diljem, uglavnom zapadnoga svijeta, jer su ti pokreti i previše jednostrani i politički prozirni da bi mogli nastupiti kao nešto zbilja novo. Ako se kod njih otpiše zahtijev jednoj strani da konačno kapitulira, od toga pacifizma ne ostaje jako mnogo, a kapitulacija nije isto što i mir. Ovaj, barem do sada poznati i razgllašeni pacifizam prije bi se moglo nazvati zloupotrebom pacifizma u političke svrhe, nego konačnim naziranjem onoga što nama stvarno treba. Pravi pacifizam koji bi proizlazio, ne iz snage i političke konjunktore, nego iz humanizma, iz razuma, poštenja i iz vjere, takav se još nigdje ne nazire.

ZAKLJUČAK

Ne postoje nikakvi podaci koji bi nam govorili da smo mi danas – u pogledu „konceptije života“ – išta gori od otaca svojih, ali nam mnogo toga govori da smo se mi danas našli u tom pogledu u kud i kamo gorem sosu od otaca svojih. Oni su se, naime, pa makar i u najboljem uvjerenju, na ispitu iz pete Božje zapovijedi, i kao ljudi i kao kršćani, mogli „prošvercati“. A mi to više ne možemo.